رویکرد مقصران توسعه‌نیافتگی معدن بررسی شد

تکرار خطاهای خلق‌الساعه

ملیکا انصاری

با نزدیک شدن به زمان پایان دوره دوازدهم ریاست‌جمهوری، بررسی عملکرد دولت در بخش‌های مختلف از جمله اقتصاد از اهمیت زیادی برخوردار است.

در بخش معدن و صنایع معدنی کشور همواره فعالان این حوزه به مشکلات موجود و روند فعلی سیاست‌گذاری‌های دولتی گلایه‌مندند، چراکه به‌عقیده کارشناسان و فعالان اقتصادی یکی از عوامل کم بودن سهم بخش معدن در تولید ناخالص داخلی، تصمیمات نادرست و محدودیت‌آفرین نهادهای دولتی است.

بررسی شرایط حاکم بر بخش معدن به‌ویژه در ۴ دولت اخیر، شناسایی مصائب پیش آمده و همچنین اتفاقات مثبت در این حوزه محورهای گفت‌وگوی «روزگار معدن» با کارشناسان و فعالان بخش معدن و صنایع معدنی است. با ما همراه باشید:

عکس: روزگار معدن

بهترین دوران معدنی‌ها

سجاد غرقی، عضو کمیسیون صنایع و معادن اتاق بازرگانی ایران و فعال معدنی در گفت‌وگو با «روزگار معدن» با بررسی عملکرد ۴ رئیس‌جمهوری با ذکر دلیل بهترین دوره برای بخش معدن را معرفی کرد.

وی در این باره گفت: مقایسه ۴ دولت اخیر (۴ رئیس‌جمهوری اخیر که در ایران ریاست کرده‌اند) دارای ابعاد و ظرایف متنوعی است که باید به آن توجه شود. طی این سال‌ها شاهد نتایج شیوه‌های گوناگون مدیریتی در صنعت، معدن و تجارت کشور بوده‌ایم.

اما اگر بخواهیم در حالت کلی و بدون پرداختن به جزئیات، عملکرد این دولت‌ها در بخش معدن را بررسی کنیم می‌توان گفت بهترین دوره‌ای که بخش معدن گذراند، مربوط به زمانی است که وزارتی تحت عنوان وزارت معادن و فلزات در کشور وجود داشت.

وی در ادامه تصریح کرد: وجود وزارتخانه‌ای که به‌طور مستقل به مسائل بخش معدن و صنایع معدنی بپردازد، مزایای متعددی برای این حوزه دارد که مهم‌ترین آن را می‌توان توجه مستقل و تصمیم‌گیری تخصصی برای معادن دانست؛ بنابراین نگاه متمرکز به بخش معدن، عرصه درخشانی برای معادن و فعالان این حوزه رقم زده که بعد زمانی مشخص برای این دوره مربوط به زمان ریاست‌جمهوری آقای هاشمی رفسنجانی است.

▣ سخت‌ترین دوران معدنی‌ها

این عضو کمیسیون صنایع و معادن اتاق بازرگانی ایران در ادامه سخت‌ترین دوران برای فعالان بخش معدن را، دوره فعلی ریاست‌جمهوری معرفی کرد و گفت: در این سال‌ها نگاهی انقباضی بر بخش معدن کشور حاکم بود. نگاه توسعه‌ای به معادن وجود نداشت و برنامه‌های دولت رویکردهای محدودکننده متفاوتی از جمله مبارزه با خام‌فروشی داشت؛ برهمین اساس سیاست‌گذاری‌های انجام شده به‌نوعی در جهت مقابله با معدنکاری و فعالیت معدنی بود.

آسیب‌های ادغام وزارت صنعت و معدن با تجارت

آیدین زینال‌زاده، فعال معدنی و کارشناس اکتشافات در گفت‌وگو با «روزگار معدن» به جزئیات موجود و اتفاقات مهم معدنی در ۴ دولت اخیر پرداخت و گفت: وزارت صنایع و معادن در سال ۱۳۸۴ در حالی آغاز به‌کار کرد که فاقد بخش اکتشاف بود و دفتر نظارت و کنترل عملیات اکتشافی یکی از زیرمجموعه‌های سازمان زمین‌شناسی تلقی می‌شد.

این مسئله منجر به ایجاد شکاف پنهان اجرایی در بخش اکتشافات وزارت صنایع و معادن شد. پس از آن دفتر امور اکتشاف ذیل چارت سازمانی وزارت صنایع و معادن تشکیل شد و از آن به بعد وضعیت اکتشاف معادن رو به بهبود رفت.

با این اقدام مدیریت بخش معدن و صنایع معدنی یکدست و این امکان فراهم شد که سامانه ثبت و صدور پروانه‌های اکتشافی محدوده‌های معدنی (سامانه کاداستر) در بدنه وزارت صنایع و معادن ایجاد شود. در این شرایط اقدامات نافرجام سازمان زمین‌شناسی در اکتشافات معادن به نتیجه رسید و سازماندهی عملیات اکتشاف در مسیر مطلوب‌تری قرار گرفت.

این فعال معدنی در ادامه به تحلیل و بررسی عملکرد دولت‌های پس از دوره هشتم ریاست‌جمهوری پرداخت و اظهار کرد: در دو دولت نهم و دهم، وزارت صنایع و معادن ۳ بار شاهد تغییر وزیر بود. تصمیم رئیس دولت در آن زمان مبنی بر تغییر حاکمیت معدنی از وزارت به استانداری‌ها، شوک بزرگی به بدنه وزارتخانه صنایع و معادن وارد کرد، اما ادغام وزارت صنایع و معادن با وزارت بازرگانی تیر خلاصی بود به حوزه تولید به‌ویژه تولیدات و فعالیت‌های معدنی.

وی در ادامه افزود: با ادغام وزارت معادن و فلزات با وزارت صنایع سنگین، تشکیل سازمانی توسعه‌ای به نام ایمیدرو (سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی) تا حدودی باعث پیشگیری از به حاشیه رانده شدن حوزه معدن و صنایع معدنی شد، اما در ادغام اخیر و تشکیل وزارتی تحت عنوان صنعت، معدن و تجارت هیچ اقدام جبرانی صورت نگرفت و بخش معدن به‌طور کلی به حاشیه رانده شد و از توجهات تخصصی فاصله گرفت. این اتفاق یکی از مهم‌ترین رویدادهایی بود که تمام فعالیت‌های معدنی را تحت‌الشعاع قرار داد. زینال‌زاده در ادامه سخنان خود به پیامدهای ادغام بخش صنعت و معدن با تجارت اشاره کرد و گفت: یکی از آسیب‌های مهم در پس ادغام این دو بخش کلان اقتصاد، برگزار نشدن منظم مزایده‌های معدنی بود. برگزاری مزایده‌های منظم معدنی در سازمان‌های صنایع و معادن امری عادی بود اما در سازمان صنعت، معدن و تجارت ترسی از برگزاری این دست مزایده‌ها وجود داشت که از اشراف نداشتن مدیران استانی بر این نوع مزایده‌ها منشأ می‌گرفت.

در ادامه انباشت محدوده‌های مزایده‌ای در اختیار سازمان‌ها، ممکن نبودن ثبت محدوده توسط متقاضیان و کاهش سرعت انجام امور اداری توسط سازمان‌های استانی موجب نارضایتی فعالان معدنی شد.

▣ تغییرات ناگهانی قوانین

زینال‌زاده تغییرات ناگهانی قوانین معدنی در دولت یازدهم را از مشکلات مهم این دوره معرفی کرد و گفت: در دولت یازدهم یک وزیر باسابقه صنعتی متولی وزارت عریض و طویل صنعت، معدن و تجارت شد. در همین زمان قانون معادن اصلاح و به‌تبع آن آیین‌نامه اجرایی قانون معادن مصوب و اجرایی شد. شورای‌عالی معادن تشکیل شد تا پشتوانه قانونی برای اجرای مصوبات معدنی وجود داشته باشد. در همین دوران یکی از مواردی که در نتیجه قانون جدید اجرایی شد، اخذ هزینه‌ای مرتبط با تبصره‌های ۲ و ۳ ماده ۶ قانون معادن بود که در ابتدا مبلغ ناچیز به‌حساب می‌آمد اما افزایش ناگهانی و به‌طور میانگین ۱۰ برابری آن، با مخالفت و اعتراض فعالان و سرمایه‌گذاران اکتشافی همراه شد. این تصمیم باعث شد افرادی که توانایی انجام عملیات اکتشافی ندارند از عرصه ثبت محدوده معدنی و فروش آنها خارج شوند. برای شرکت‌کنندگان در مزایده نیز چهارچوبی تحت عنوان صلاحیت فنی و مالی تعریف شد تا باز هم افراد فاقد صلاحیت از فعالیت در این بخش حذف شوند. این تغییرات سریع و متعدد در قوانین و مقررات باعث سرگردانی طیف وسیعی از فعالان اکتشافی و معدنی شد، چراکه بخشنامه‌ها، دستورالعمل‌ها و آرای شورای‌عالی معادن در دسترس عموم نبودند و با سرعتی بالاتر از عرف دچار تغییر می‌شدند.

▣ چند سرپرستی یک وزارتخانه

این فعال معدنی وجود چند سرپرست برای مدیریت و سازماندهی بخش‌های اقتصادی کشور را از دیگر اشکالات مطرح خواند و آن را یکی از ضعف‌های پیش آمده در دولت یازدهم و دوازدهم معرفی کرد.

زینال‌زاده در این باره گفت: در دولت‌های یازدهم و دوازدهم، وزارت صنعت، معدن و تجارت پذیرای ۴ وزیر و ۲ سرپرست بود که آثار این اتفاق تلخ و بحث‌برانگیز نیازی به توضیح ندارد.

اما آخرین اتفاق خوبی که در دولت دوازدهم در حوزه معدن رخ داد، انتخاب مهندس اسدالله کشاورز برای تصدی پست معاونت امور معادن و صنایع معدنی بود که دارای مقبولیت درون‌سازمانی و محبوبیت میان فعالان اکتشافی و معدنی هستند.

زینال‌زاده در جمع‌بندی مطالب خود بیان کرد: به‌طور کلی می‌توان گفت در ۴ دولت اخیر باوجود تلاش‌های صورت‌گرفته، معدن و صنایع معدنی به جایگاه واقعی خود در تولید ناخالص داخلی نرسیده است.

حال باید دید در دولت بعدی چه اتفاق شگرفی برای حل معضلات این حوزه مهم تولید رخ خواهد داد. همواره یکی از خواسته‌های سرمایه‌گذاران و فعالان معدنی کشور، احیای وزارت صنایع و معادن و در صورت امکان، تشکیل وزارت مستقلی برای زمین‌شناسی، معدن و صنایع معدنی است. امیدواریم در دولت بعدی شاهد این رویدادهای مثبت و توسعه‌آفرین برای بخش معدن و صنایع معدنی کشور باشیم.

سخن پایانی

گلایه‌های فعالان معدنی حاکی از آن است که رویکرد دولت‌ها در سال‌های اخیر، متناسب با ظرفیت و ذات بخش معدن کشور نبوده است. انتظار می‌رود در دولت آینده نگاه‌های تخصصی جایگزین شیوه‌های پیشین شود.

پروژه ریلی گل‌گهر، یکی از شاخص‌ترین پروژه‌های صنعت

فرماندار ویژه و مسئولان اجرایی شهرستان سیرجان با حضور در محل پروژه شبکه ریلی منطقه گل‌گهر در جریان آخرین وضعیت این پروژه قرار گرفتند.

به گزارش روابط‌عمومی گل‌گهر، عملیات احداث زیرساخت‌های شبکه ریلی منطقه گل‌گهر شامل ۲ مرحله زیرسازی و روسازی است که زیرسازی شبکه ریلی با همت نیروهای ورزیده و نخبه شرکت توسعه، عمران و مدیریت منطقه گل‌گهر شامل انجام کلیه عملیات‌های خاکی، احداث ابنیه فنی شامل ۱۵ پل آب‌رو، ۴ تقاطع غیرهمسطح زیرگذر و ۵ تقاطع غیرهمسطح روگذر در اولویت برنامه‌های عمرانی قرار گرفت.

حجم عملیات خاکی زیرسازی شبکه ریلی، حدودا یک میلیون مترمکعب، خاک‌برداری و خاک‌ریزی دربرداشت که با هزینه حدود ۴۰۰ میلیارد ریال اجرا شده است.

همچنین در بخش روسازی شبکه ریلی منطقه گل‌گهر نیز با برنامه‌ریزی تخصصی، ۷۲ کیلومتر شبکه ریلی با بهره‌گیری از ۹۰۰ تن پروفیل ریلی ساخت شرکت ذوب‌آهن اصفهان، ۱۰۰ دستگاه سوزن ریلی ساخت شرکت ایرید، اجرا شد.

بخش اعظم این پروژه ریلی با یاری‌گرفتن از توان تولید داخلی ملی و همچنین توانمندی پیمانکاران بومی شکل گرفته است.

پروژه ریلی اجراشده در منطقه گل‌گهر، یکی از شاخص‌ترین پروژه‌های ریلی حوزه صنعت در ایران اسلامی محسوب می‌شود و ایستگاه مبادله‌ای آن با ۲۹ خط موازی ریلی، عریض‌ترین ایستگاه ریلی اجرا شده در سطح کشور به شمار می‌آید.

این پروژه که به صورت ۶ خط آنتنی طراحی و اجرا شده است حدود ۹۰ درصد پیشرفت فیزیکی دارد و ظرفیت حمل بار آن نیز در سال ۱۰ میلیون تن است.

درآمدزایی با گردشگری معدنی

ایران به عنوان یک کشور باستانی دارای معادن فعال و غیرفعال فراوانی است اما در زمینه گردشگری معدنی آنچنان که باید کارهای مهمی انجام نشده، این در حالی است که اگر این معادن به سایت‌های گردشگری تبدیل شوند، می‌توانند تبدیل به منبع درآمدی شوند که حتی از فروش مواد معدنی استخراج شده هم بیشتر است.

به گزارش فارس، چند سالی می‌شود که گردشگری معدن به سبک جدیدی از سفر در کنار گردشگری‌هایی همچون دریایی، کوهستانی، زیست محیطی و... تبدیل شده و معادنی که به دلیل نامناسب بودن وضعیت بازار، کاهش عیار مواد معدنی، پایین بودن کیفیت مواد معدنی و عدم توجیه اقتصادی بهره‌برداری حداقل به مدت ۵ سال غیرفعال بوده و به عبارتی متروک بوده‌اند، به یک سایت گردشگری تبدیل می‌شوند تا منبعی برای کسب درآمد باشند.

در واقع معدنی که با پایان کار استخراج به پدیده‌ای متروک تبدیل شده و می‌تواند آسیب‌های زیست محیطی به همراه داشته باشد، با یک تغییر کاربری روحی دوباره پیدا می‌کند، هرچند که بسیاری از معادن فعال هم قابلیت تبدیل شدن به جاذبه گردشگری را دارند.

این اتفاق در برخی از کشورهای دنیا هم افتاده و به شکل پدیده‌ای با عنوان گردشگری معدنی در حال گسترش است، برای مثال معدن زیرزمینی نمک ویلیچکا در لهستان که درحال‌حاضر فعال است با جاذبه هایی در بخش‌های متروک خود همچون ساختار زمین شناسی، بقایای معدن کاری درتونل‌ها، مجسمه‌های نمکی و... سالانه حدود یک میلیون گردشگر را به سوی خود می‌کشاند. ایران به عنوان یک کشور باستانی دارای معادن فعال و غیرفعال فراوانی است اما در زمینه گردشگری معدنی آنچنان که باید، کارهای مهمی انجام نشده، این در حالی است که اگر این معادن به سایت‌های گردشگری تبدیل شوند، می‌توانند تبدیل به منبع درآمدی شوند که حتی از فروش مواد معدنی استخراج شده هم بیشتر است.

▣ نخستین پروانه بهره‌برداری گردشگری معدن در ایران

معدن سرب و سیلیس شاکین در استان قزوین، معدن مس بایجه‌باغ و معدن سرب و روی انگوران در استان زنجان، معدن تراورتن سردارآباد در آذربایجان شرقی، معدن متروک طلای پس‌قلعه در دربند تهران، معدن فیروزه نیشابور در استان خراسان رضوی، معدن متروک زیرزمینی مس باهو و معدن چاه‌خربزه در مجاورت نخلک در منطقه انارک استان اصفهان و... از جمله مناطق مستعد گردشگری معدن در ایران به شمار می‌روند. البته چند ماهی می‌شود که نخستین پروانه بهره‌برداری گردشگری معدنی انگوران به مدت ۳سال از سوی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع‌دستی استان زنجان صادر شده است، معدنی با قدمت ۱۰۰ ساله که یکی از منحصر به فردترین معادنی است که میانگین عیار آن به ۳۵ تا ۴۰درصد هم می‌رسد. مشاهده معادن روباز و زیرزمینی انگوران، روش‌های اکتشاف و استخراج آنها، تونل زیرزمینی، ماشین‌آلات معدنی مورد استفاده برای استخراج معادن، مشاهده انواع کانی‌ها و سنگ‌ها به ویژه سنگ‌های قیمتی ازجمله جاذبه‌های گردشگری مجتمع معدنی فعال سرب و روی انگوران است که گردشگران در سفر به این منطقه می‌توانند از آنها بازدید کنند.

در محوطه معدن اقامتگاهی به بزرگی یک هتل ۴ ستاره و یک باشگاه ورزشی احداث شده تا شرایط برای گردشگران مطلوب باشد، البته نزدیکی این معدن به مجموعه تاریخی و فرهنگی تخت سلیمان نیز به جذابیت آن اضافه کرده است.

▣ تجربه سفر به عمق ۲۳۰ متری زمین

معدن و کارخانه سرب و روی انگوران بزرگ‌ترین تولیدکننده سرب و روی ایران و بزرگ‌ترین معدن سرب و روی خاورمیانه است که ذخایر معدنی آن در بخش روباز ۸ میلیون تن و در بخش زیرزمینی ۴ میلیون تن روی با عیار بالاست.

معادن فعال به دلیل بزرگی و استفاده از ماشین‌آلات غول آسا و همچنین وجود پدیده‌های زمین‌شناسی از جذابیت‌های بالایی برخوردار هستند، برای مثال معدن زیرزمینی نخلک در اصفهان با قدمتی ۲ هزار ساله آثار باستانی زیادی دارد که پیشینه برخی از آنها به دوران ساسانی بازمی‌گردد. در کنار تمام این جذابیت‌ها، تنها در یک گردشگری معدنی است که می‌توانید به تجربه سفر به عمق ۲۳۰ متری زمین را داشته باشید.

یادداشت

زیرساخت‌های قانونی مانع جذب سرمایه

مصطفی مالداری
کارشناس و فعال معدنی

یکی از مسائل مهم امروزه بخش معدن و صنایع معدنی را می‌توان موانع حضور بخش خصوصی در معادن دانست. می‌توان گفت بخش خصوصی در قسمت فرآوری معادن و صنایع معدنی بسیار فعال است. در بخش معدن نیز بنا بر شرایط موجود، بخش خصوصی تنها در معادنی که به اکتشافات سطحی نیاز دارند، حضور داشته و مشغول فعالیت است، چراکه اکتشافات عمیق نیاز به تجهیزات بسیار پیشرفته و منابع مالی زیادی برای سرمایه‌گذاری دارد. همچنین پذیرش ریسک بالای این دسته از اکتشافات از توان این بخش خارج است. برای ورود بخش خصوصی به اکتشافات عمیق باید زیرساخت‌های مناسبی در اختیار فعالان این بخش قرار گیرد. این زیرساخت‌ها می‌تواند تخصیص منابع مالی از طرف دولت، اعطای وام‌های مناسب و تسهیل در صدور مجوزهای معدنی توسط نهادها و ارگان‌های مربوطه باشد، اما متاسفانه هیچ یک از این موارد به نحو مطلوبی در اختیار فعالان بخش خصوصی نبوده و یکی از خواسته‌های مهم معدنکاران این بخش، حمایت‌های مناسب دولتی است. برخی فرضیه‌ها مطرح‌شده مبنی بر حضور نیافتن شرکت‌های خارجی در معادن ایران به‌دلیل تحریم که این بحث را قبول ندارم، چراکه شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران خارجی می‌توانند در قسمت‌های مختلف صنعت و معدن ورود و سرمایه‌گذاری کنند، اما مسئله یا مانع مهم حضور آنها در کشور تحریم نیست. می‌توان گفت مشکلات، ناشی از زیرساخت‌های قانونی ماست. زیرساخت‌های قانونی ما این امکان را فراهم نمی‌کنند که سرمایه‌گذار خارجی وارد بخش معدن کشور ما شود و ما ضمن استفاده از سرمایه‌های آنها، بخش معدنی خود را گسترش دهیم. این زیرساخت‌های قانونی و موانعی که بر سر راه فعالیت‌های معدنی به‌وجود می‌آورند، گاه حتی شرایط را برای معدنکاران و سرمایه‌گذاران داخلی نیز دشوار می‌کند. از یک سو طبق قانون، معدن جزو انفال و سرمایه‌های عمومی است و معدنکار حق مالکیت معدن را ندارد و از سویی دیگر اصلاحیه به‌تازگی منتشر شده توسط کمیته معدنی کمیسیون صنایع و معادن مجلس شورای اسلامی باری بر دوش فعالان خصوصی بخش اکتشاف اضافه کرده است. طبق این مصوبه اگر یک معدنکار اکتشاف جدید انجام دهد، آن اکتشاف در مالکیت دولت است و دولت می‌تواند آن را به مزایده بگذارد؛ یعنی حتی اگر معدنکار هزینه کرده و کار اکتشافی انجام داد، باز مالک کار اکتشافی خود نیست. باوجود این قوانین دست‌وپاگیر و سنگ‌اندازی‌هایی که به‌واسطه این مصوبات انجام می‌شود، دور از انتظار نیست که نه‌تنها سرمایه‌گذار خارجی وارد بخش اکتشاف معدنی ما نشود، بلکه رغبت سرمایه‌گذار داخلی برای ورود به حوزه اکتشاف نیز از بین برود.

با رسمی شدن چنین اصلاحیه‌ای بخش خصوصی و فعالان اکتشافات معدنی کشور، اعتراض خود را اعلام کرده و امیدواریم این مصوبه به مرحله اجرا نرسد. من پیش‌بینی می‌کنم اگر این مصوبه اجرایی شود، تا ۱۰ سال آینده اکتشافات معدنی ما دچار مشکلات جدی خواهد شد، چراکه اگر معدنکار بداند در صورت اکتشاف مالک آن نخواهد بود، سراغ اکتشافات معدنی نمی‌رود و در آینده اکتشافات معدنی جدیدی را در کشور شاهد نخواهیم بود.

همچنین ممکن است برخی شرکت‌های خصوصی اکتشافات جدید خود را به دولت اعلام نکنند تا بتوانند از اکتشافات صورت گرفته بهره‌برداری لازم را انجام دهند. این‌گونه اقدامات از نتایج منفی این بخشنامه است که فعالان معدنی ممکن است در مواجهه با آن در پیش گیرند. در سال‌های اخیر شعارهای خوبی در زمینه حمایت از تولید، اصل ۴۴ قانون اساسی و خصوصی‌سازی، بهبود فضای کسب‌وکار برای کارآفرینان و... داده شده، اما هنگامی که به قوانین رجوع می‌کنیم، مشاهده می‌شود قوانین مربوط به بخش معدن کشور در عمل دست‌وپای فعالان معدنی و سرمایه‌گذاران این بخش را بسته است. نه‌تنها در ایران بلکه در سایر کشورها نیز دولت نمی‌تواند به‌طور کامل وارد بحث اکتشاف شود و به‌جای آنکه به‌طور کامل به بحث اکتشاف ورود کند، از بخش‌های خصوصی معدنی حمایت‌های مالی برای اکتشافات می‌کند.

در ایران نیز باید چنین اقداماتی انجام و حمایت‌هایی صورت گیرد، چراکه اغلب معدنکاران بخش خصوصی امروزه با مشکلات متعددی از جمله سختگیری بانک‌ها در اعطای وام و خودداری نهادها از اعطای تسهیلات مواجهند که این برخوردها کار را برای فعالان بخش معدنی کشور دشوارتر از قبل کرده است. بنا بر آنچه گفته شده، انتظار می‌رود دولت آینده نگاه ویژه‌تری به بخش معدن و صنایع معدنی کشور داشته باشد و با حذف مقررات دست‌وپاگیر، راه توسعه معادن را هموارتر کند.